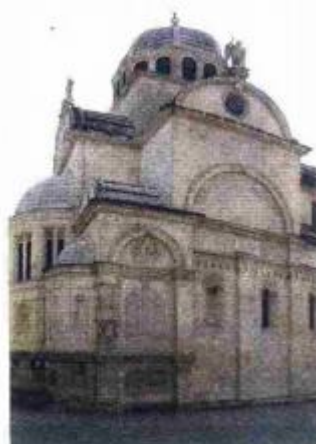

Evidencijski broj / Article ID: 14683917
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section: Mediteran

*»Dijalozi s baštinom« –
stručno-znanstveni
skup održan u Rijeci*

I STRUKA
KATKAD
POMAŽE
UNIŠTAVANJU
BAŠTINE

Stranice 2 i 3

Sa skupa na Filozofskom fakultetu

Devastacija nacionalnih spomenika najveće vrijednosti, onih koji su prepoznati i kao svjetska baština, u Hrvatskoj nije rezultat samo bespravni intervencija nestručnjaka već jednako tako i pogrešaka koje se događaju pri institucionalnom djelovanju nadležne Uprave Ministarstva kulture. Dok Ministarstvo tolerira slučajeve poput spomenika Kristu koji je zaklonio pogled na glasoviti Radovanov portal, glavni ulaz trogirске katedrale, ne treba se čuditi nelegalnim zahvatima na baštini, jer oni zapravo imaju dozvolu.

Onoga trena kada je pristalo na betonskog Isusa u Trogiru, umjesto da ga ukloni, Ministarstvo kulture dalo je dozvolu i za plastičnu Bogorodicu koju bi mogli objesiti ispred apsidalnih mozaika u Eufrazijevoj bazilici!

Takvi zaključci i razmišljanja mogli su se čuti na već tradicionalnom skupu »Dijalozi s baštinom«, ovog tjedna održanom na riječkom Filozofskom fakultetu u Rijeci, pod pokroviteljstvom Katedre za istraživanje i zaštitu kulturne baštine Odsjeka za povijest umjetnosti, te nacionalnog odbora ICOMOS-a. Tema ovogodišnjeg skupa bila je »Slika spomenika i princip promjene«, a moguće ukazanje plastične Bogorodice u Eufrazijani najavio je dr. Ivan Matejčić, poentirajući raspravu o problemu obnove šibenske katedrale, koji je prikazan kao jedan od najradikalnijih primjera kojima su izlagači ukazali na probleme konzervatorske prakse u Hrvatskoj.

Alarmanтно stanje

O obnovi i zaštiti katedrale sv. Jakova u Šibeniku, koja je 2000. godine upisana na svjetsku listu UNESCO-ove baštine govorio je njezin najbolji poznavatelj dr. Predrag Marković koji je dao iscrpan povijesni pregled intervencija na katedrali, za koju smo skloni misliti da je spomenik kakav je izvorno nastao prije 500 godina, iako su se u povijesnim obnovama događale njezine promjene. Prvi popravci krenuli su već sedam godina nakon posvećenja, kad je zbog udara groma oštećena kupola. Nastavili su se kroz čitavo 17. i 18. stoljeće, uglavnom zbog prodora vode, što je problem i danas, da bi sredinom 19. stoljeća uslijedio zahtjevan restauratorski zahvat, najsloženiji u tadašnjoj Monarhiji, tijekom kojeg je taj jedinstven spomenik, glasovit upravo po montažnom načinu gradnje, praktički bio rasklopljen, a kupola demontirana i ponovno složena.

Sagladavajući povijest zaštite i obnove katedrale u višestoljetnom kontekstu Marković se posebno osvrnuo i na suvremena događanja, uz zaključak da su zahvati poduzeti u posljednjih dvadesetak godina upravo suprotni vrijednosti spomenika. Izuzimajući obnovu u Domovinskom ratu oštećene kupole, svi ostali neplanirani, parcijalni i pomalo stihijski zahvati, a posebno posljednji događaji vezani uz obnovu glavnog portala bili su problematični i jasno ocrtavaju alarmanтно stanje u službi zaštite spomenika.

Odlukom samo jednog čovjeka iz šibenskog Konzervatorskog odjela, originalni kipići apostola na portalu Posljednjeg suda zamijenjeni su lošim kopijama, a o razini izvedbe slikovito govori i detalj da je godina uklesana na svitku koji drži jedan od kipova na kopiji prepravljena za »neznatnih« petstotinjak godina.

Umjesto vrhunaca teorije i prakse konzervatorske struke, kako bi dolikovalo spomeniku svjetskog ranga, dobili smo rezultat koji je šokantan i tragikomičan. Takav fijasko šamar je cijeloj konzervatorskoj struci! – kazao je Marković usporedivši ovaj zahvat s interven-

»Dijalozi s baštinom« – stručno-znanstveni skup održan u Rijeci okupi

I STRUKA K UNIŠTAVAN

cijom 80-godišnje Cecilie Gemenez iz Španjolske, koja je iznervirana lošim stanjem freske u crkvi Svete milosti nedaleko od Zaragoze odlučila uzeti stvar u svoje ruke i sama »restaurirati« fresku »Ecce Homo« španjolskog slikara Eliasa Garcije Martinezea. Zapanjujući rezultat osigurao joj je popularnost i crkvu su počele posjećivati horde turista, a to je dojmilo i lokalnog župnika pa je odustao da se slika unakaženog Krista vrati u izvorno stanje.

Struka bez učinka

Protiv zamjene originalnih kipova na katedrali, sv. Jakova oglasili su se gotovo svi šibenski konzervatori, a reagiralo je i Hrvatsko vijeće za kulturna dobra, ali kao i u slučaju trogirskog Isusa, za sada bez ikakvog učinka. Aktualni predsjednik Vijeća dr. Dražen Juračić otkrio je da je u katedrali bespravno sagrađen i podrum, odnosno kripa, što je čak krivično djelo, a ne samo prekršaj dobre konzervatorske prakse. Od Marija Brauna, ravnatelja Hrvatskog konzervatorskog zavoda, čiji stučnjaci u katedrali već godinu i pol dana rade na čišćenju kamena, moglo se čuti da Ministarstvo do sada nije reagiralo ni na inicijativu HRZ-a da se svi poslovi vezani uz obnovu katedrale stave pod kapu te institucije, kako bi se umjesto parcijalnog osigurao integralan pristup spomeniku. Kao jedna od intervencija iz novije povijesti spomenuto je i pjeskarenje katedrale, u izvedbi brodograđevnih radnika i aranžmanu biskupa, što je na pjeskarenim djelovima rezultiralo oštećenjem površine kamena.

Prema mišljenju Predraga Markovića svi spomenici na listi UNESCO-a trebali bi biti pod izravnom skrbi Vlade, jer je neprihvatljivo da o njima odlučuju pojedinci iz lokalnih zavoda. Pri Ministarstvu kulture nužno je svoriti poseban savjet za takve spomenike koji će angažirati najbolje stručnjake, kojih je

sasvim dovoljno u domaćim redovima, samo ih treba iskoristiti.

Kao jedan od velikih problema istaknut je i nedostatak kontinuiteta u pristupu obnovi spomenika, jer svaki novi konzilij kreće ispočetka, zaboravljajući na aktivnosti prethodnika. Hrvatsko vijeće za kulturna dobra, kao najviše savjetodavno tijelo u području skrbi o baštini, ocijenjeno je tek pukom dekoracijom Ministarstva kulture, a naročito efekta nemaju ni pokušaj oživljavanja aktivnosti Društva konzervatora, kao ni znanstveni skupovi na kojima se raspravlja o problemima, ali se u praksi stvari ne mijenjaju. Konzervatori se, kako je više puta istaknuto u raspravi, stoga moraju čvršće udružiti i odlučnije djelovati, a novac koji se troši u problematične obnove spomenika bolje bi bilo usmjeriti u edukaciju i stručna obipljanja čiji bi smisao trebao biti spriječiti štetu, a ne o njoj raspravljati kada već nastupi.

Devastacija kompleksa u Karlovcu

Pojedinci smatraju da bi nelegalne intervencije na kulturnoj baštini trebalo prijavljivati Državnom odvjetništvu, a današnji stupanj svijesti o kulturnoj baštini uspoređuju sa situacijom od prije nekoliko desetljeća kada je mučenje životinja bilo društveno prihvatljivo ponašanje. U međuvremenu je to postalo nepoželjno, što znači da društvenu svijest treba sustavno jačati i kad je riječ o sprečavanju uništavanja spomenika.

Među neslavnim primjerima, kojima su kumovali i pojedinci iz politike i struke, iznesen je i tragičan primjer tvorničkog kompleksa za proizvodnju potkivačkih čavala što ga je u Karlovcu 1924. izgradila norveška tvrtka Mustad, i danas jedan od vodećih svjetskih proizvođača čavala i ribolovnih udica.

Tvornički kompleks uključuje više zgrada i vrlo je uspješni urbanistički sklop s interesantnim arhitektonskim kreacijama, a 80 godina

Eklatantan primjer devastacije Kula Cipicco

Marijan Bradanović i Marko Špičić na skupu

Veliki interes za problematiku očuvanja i zaštite baštine

o je niz povjesničara umjetnosti i konzervatora na temi »Slika spomenika i princip promjene«

KAD KAD POMAŽE IJU BAŠTINE

neprekinute proizvodnje čavala za potki-
vanje deva, konja i magaraca na originalnim
stojevima kustosi Tehničkog muzeja u Zagre-
bu valorizirali su kao kulturološki fenomen
svjetskih razmjera. Strojni park je izvoran
proizvod norveške tvrtke, a kao raritet se isti-
če podatak da je postupak održavanja alatnih
strojeva u procesu žarenja, brušenja, šiljena i
odmaščivanja svo vrijeme proizvodnje bio
strogo čuvana poslovna tajna.

Međutim, prodajom tvornice 2001. godine
nastupaju nevolje unatoč tome što je kom-
pleks najprije preventivno, a potom i trajno
zaštićen kao kulturno dobro. Tvornica je
proizvodila čavle za pet kontinenta, a novi
ju je vlasnik otkupio s pismom namjere da će
održati i unaprijediti proizvodnju. Umjesto
toga proizvodnja je 2004. godine ugašena, a
najdramatičnija zbivanja uslijedila su u raz-
doblju od 2006. do 2009. kad vlasnik uklanja
dio sklopa zbog izgradnje nove stambeno po-
slovne zgrade s obećanjem da će novac od
prodaje stanova uložiti u obnovu preostalog
dijela, što naravno nije učinio.

Zona zaštite kompleksa tada je značajno

Konzervatori se – istaknuto
je više puta u raspravi –
moraju čvršće udružiti i
odlučnije djelovati, a novac
koji se troši u problematične
obnove spomenika bolje bi
bilo usmjeriti u edukaciju i
stručna okupljanja čiji bi
smisao trebao biti spriječiti
štetu, a ne o njoj raspravljati
kada već nastupi

smanjena, čemu vlasnik teži i dalje, pa 2012.
godine postavlja zahtjev da se i glavna tvor-
nička zgrada prenamjeni u stambenu, a cijela
parcela pretvori u parkiralište. Karlovački konz-
ervatori tome se opiru i pokušavaju spasiti
makar preostali dio kompleksa iz kojeg je u
međuvremenu u nepoznato odnesena i glav-
nina originalnih strojeva, iako je cijeli proces
proizvodnje bio pod zaštitom. Prema nekim
informacijama, strojevi su poslani u Norvešku
na restauraciju, prema drugima prodani su
nekom od tamošnjih muzeja, a većina je uvje-
rena da su zapravo završili u starom željezu.

Vlasniku se zbog toga nije dogodilo ništa, a
riječ je lokalnom poduzetniku i očito moćni-
ku koji je probleme rješavao »na višim in-
stancama«.

Cijela priča po mišljenju konzervatora pos-
ljedica je nedostatka nacionalne strategije u
pristupu industrijskoj baštini. S obzirom na
žalosnu sudbinu karlovačke tvornice, posta-
vlja se i pitanje ima li nakon svega što se do-
godilo upće smisla štiti tek »ljušturu« pogo-
na, no konzervatori smatraju da je tvorničku
zgradu svakako potrebno spasiti, pa makar
samo i s virtualnim prikazom procesa proiz-
vodnje, uz prezentaciju povijesti karlovačke
industrije.

Sindrom Baške

Pitanje smisla očuvanja otvara i primjer
Baške na otoku Krku, o kojem su govorili dr.
Marijan Bradanović i mr. Željko Bistović. Po-
vijesna cjelina Baške, poznata i kao kulturno
dobro »Z-2669«, zaštićena je 1970. godine ali
je do danas toliko stradala da se zaštićene vri-
jednosti i ne prepoznaju. Dogradnjom terasa i
različitih elemenata tako čudne tipologije da
ih je i terminološki nemoguće opisati, tradi-
cijska arhitektura je uništena, a s njom i ambi-
jentalna vrijednost mjesta u čijoj je povijesnoj
jezgri sačuvano samo desetak pitoreskni de-

talja i tek dva karakteristična bašćanska dim-
njaka. Na žalost, taj slučaj nije usamljen, a na
pitanje tko ga je skrivio i kako ga riješiti, odgo-
vor s primjesom ironije ponudio je Bistović.

Krivac bi mogao biti onaj tko je u Bašku prvi
doveo rijeke turista, mogli bi biti i sami Bašća-
ni, ali i nemoćni konzervatori te inspeksijske
službe Ministarstva kulture koje su od 2006.
dva puta bile u Baški, iako su u istom razdoblju
zaprimile tridesetak prijava zbog nelegalnih
intervencija. Osim brisanja registracije zašti-
ćene cjeline, rješenje bi moglo biti da se napravi
program konzervatorske sanacije mjesta, a
kao treća preostaje već prokušana i najrealnija
opcija – pretvarati se da se ništa nije dogodilo!

Izlaganje Krasanke Majer Jurišić ukazalo je
na primjeru palasa Velikog Tabora, dvorca
Miljana i još nekih spomenika, problem ob-
nove oslikanih i obojenih pročelja, za što se
se zanimanje konzervatora pobudilo tek
1980-tih godina, a praksa pokazuje da se pri
ovim zahvatima umjesto restauriranja izvornika
nerijetko kreiraju posve nova pročelja.

Kao suprotnost »prerestauriranju« i stvar-
ranju povijesnih falsifikata, dr. Ivan Matejčić
prikazao je vrlo sofisticirani primjer restaura-
cije bivše crkve Sv. Stjepana u Peroju koja je u
druvoj polovici 19. stoljeća desakralizirana i
prodana lokalnim poljodjelicima da je koriste
kao sjenik i štalu, a na isti je način i obnovlje-
na: i kao crkva i kao štalu, s ostavljanjem pro-
stora budućim naraštajima konzervatora da
nastave započeti posao kad budu imali više
pouzdanih znanstvenih saznanja o izvornom
izgledu crkve i vremenu njezina nastanka.

Sveta pravila restauriranja

Takav pristup obnovi, kako je naglasio Ma-
tejčić, kod nekih je izazvao dvojbe, a zapravo
iskazuje poniznost prema spomeniku i ujedno
polemizira s praksom koja ne poštuje sveta
pravila restauriranja: poštovanje originala, us-

kladenost novih materijala s izvornim struktu-
rama, uz zahtjev da se novo bez posljedica mo-
že ukloniti, kao i princip minimalne interven-
cije koji se u praksi od svega najmanje poštuje.

No, restauriranje nije »face lifting« i premda
radije vidimo mlada zategnuta lica, i lica s
borama zaslužuju častu empatiju, a obnova
spomenika mora poštovati povijesnu istinu!

Crkva u Peroju s platformom podignutom
u visini sjenika, s koje se ručnim lampama
mogu osvjeteliti i izbliza pogledati ostaci izva-
nredno rijetkih ranoromaničkih fresaka, jed-
na je od brojnih crkvi koje su kroz povijest
preuređene za druge namjene, pa i stале, ali
su u moderno vrijeme uglavnom vraćene u
izvornu funkciju, dok je perojaska crkva mož-
da i jedan od posljednjih primjera u svijetu
koji svjedoči o takvim prenamjenama. To je
dodatni razlog da se očuvaju svi njezini povi-
jesni slojevi – smatra Matejčić, koji je ovaj
slučaj usporedio s principom očuvanja biolo-
ške raznolikosti, zbog koje se štite i čuvaju
posljednji primjerci neke vrste ma kako nam
se činili neatraktivni!

O odnosu percipirane vrijednosti spome-
nika i poštivanja konzervatorskih načela 19. i
20. stoljeća na primjerima iz slikarske i kipar-
ske baštine u Hrvatskoj govorila je dr. Višnja
Bralić. Dr. Marko Špičić dao je teorijski okvir
cijeloj raspravi, dok su mr. Alan Brun i Đeni
Gobić Bravar prezentirali projekte obnove u
Puli i Zagrebu koji tek očekuju realizaciju.

Participacija javnosti

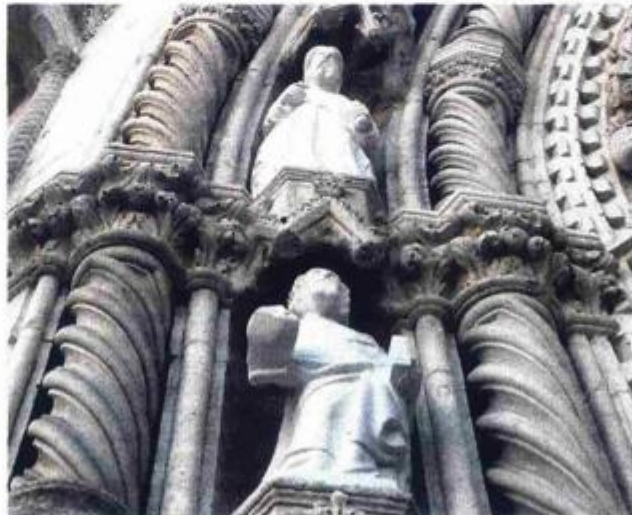
Kroz primjer projekta obnove sklopa stam-
benih zgrada Ivana Vitića u Laginjinjoi ulici u
Zagrebu, Braun je ukazao na osobitosti zašti-
te i obnove graditeljskog naslijeđa Moderne,
upozorivši na nepostojanje sustavnog istraži-
vanja i zaštite građevina iz ovog razdoblja,
kao i skromna domaća, ali i međunarodna is-
kustva na području njezine obnove. U odno-
su na kulturna dobra iz ranijih razdoblja, kod
ovih je karakteristična i značajna zastuplje-
nost privatnog vlasništva. No, povoljna je
okolnost da je izvorna projektna dokumenta-
cija bolje očuvana i lakše dostupna, a pone-
kad postoji i mogućnost konzultacije s auto-
rima projekata ili njihovim suradnicima. Ta-
ko je i u slučaju projekta obnove Vitićevog
stambenog sklopa konzultirana njegova udo-
vica, što je olakšalo odluku da se problema-
tične drvene rebrnice zbog kojih čuveni Viti-
ćev neboder nikad nije dobio uporabnu doz-
volu, a neki su stanari bili osuđeni i na život u
mraku, zamijene aluminijevima. Naime, nje-
gova je supruga potvrdila da je autor upravo
takvo rješenje izvorno i planirao, ali ga je ta-
dašnji investitor smatrao preskupim.

Na primjeru projekta revitalizacije i rekon-
strukcije malog rimskog kazališta u Puli, Đeni
Gobić Bravar ukazala je na nedoumice koje
proizlaze iz nedefiniranog konzervatorskog
stava treba li ovaj spomenik sačuvati kao ar-
heološku ruinu ili pretvoriti u živu pozornicu.
Pritom je pokazala više različitih primjera
sličnih evropskih kazališta, među kojima se
kao posebno zanimljiv ističe primjer iz Va-
lencije, gdje su nadležne službe za zaštitu
spomenika raspisale poziv građanima da gla-
saju za ili protiv projekta koji slijedi konz-
ervatorska pravila, ali izgleda očajno. Međutim,
javnost ga je odabrala, a kad ga je nova upra-
va kazališta odlučila srušiti, građani su još je-
dnom stali u obranu projekta, potpisivanjem
peticije. Ovaj primjer između ostalog otvara i
pitanje participacije javnosti u donošenju
odluka o kulturnoj baštini, a neke je asoci-
rao na slučaj bespravne nadogradnje Kule Cipic-
co u Kaštel Novome, očiti primjer devastacije,
za koji su građani palili svijeće nakon odluke
da se neprimjerene intervencije uklone i kula
vrati u izvorno stanje.

Nela VALERJEV OGURLIĆ
Snimio Roni BRMALJ

Katedrala sv. Jakova u Šibeniku

Novoklesani apostoli, kolokvijalno poznati kao šibenski Štumpfovi